

Filip Galović
Zagreb

ŠTOKAVSKO I ČAKAVSKO: IZ JEZIKA SPLITSKOGA DIJALEKATSKOGA PJESNIŠTVA

UDK: 811.163.42'282(497.5 Split)

821.163.42.09-1 Krpetić,N.

Rukopis primljen za tisak: 30.09.2013.

Izvorni znanstveni članak

Original scientific paper

U radu se proučava jezik poezije splitskoga pjesnika Nikše Krpetića. Zbirka *Vrime recesje, gube i batudi* njegova je prva zbirka na dijalekatskome izričaju. Analiziraju se osobitosti koje su karakteristične za čakavsko narječje, ali i one koje nisu čakavske, nego štokavske, a dio su današnjega splitskoga idioma. Splitski je govor pod znatnim utjecajem susjednoga novoškotskoga ikavskoga dijalekta, stoga se u ovome radu ističu prožimanja čakavskoga i štokavskoga sustava.

Ključne riječi: čakavsko pjesništvo, splitski govor, južnočakavski ikavski dijalekt, novoškotski ikavski dijalekt, jezične značajke

1. UVOD

Nikša Krpetić hrvatski je glazbenik i pisac. Rođen je u Splitu 1953. godine, gdje živi i danas. Završio je pedagošku akademiju, studij glazbenoga odgoja. Cijeli je život posvećen skladanju, pisanju i kreativnomu radu. Osim što je vodio pjevačke zborove i praktično se bavio glazbom, izdao je dvadesetak nosača zvuka duhovne i dječje glazbe, napisao više stotina duhovnih kompozicija te desetak mjuzikala, a treba svakako istaknuti i njegove zapažene tiskane notne kolekcije. Objavljivao je vrlo zanimljive zbirke poezije pretežno kršćanske tematike, a znatan su uspjeh postigle i njegove zbirke za djecu.

Novost u njegovu stvaralaštvu jest posljednja zbirka *Vrime recesje, gube i batudi*, koja je pisana na dijalekatskome izričaju. Tiskana je u ožujku 2013. godine, a recenzent je dr.

sc. Igor Šipić, koji je sastavio i pogovor. Zbirku sačinjava 69 pjesama, koje su podijeljene na četiri tematske skupine: *Ja sve pisme moru pivan, Uvik za križen, Vrgadinsko more i Vrime recesje, gube i batudi*. Prvi se dio sastoji od 28 pjesama ispunjenih dalmatinskim ugođajem, pa su redovito povezane s morem, zanimanjima ljudi uz more, događajima s ribarenja, mediteranskim okoljem (*bonaca, borovi, brod, cipli, Dalmacija, feral, galeb, gradele, kalafat, konoba, lebičada, leut, maslina, mriže, nevera, osti, ribar, smokva, Stari Grad, škoji*). Drugi dio sa sljedećih 11 pjesama kroz dalmatinsku pozadinu pjeva o kršćanskim motivima, čime se potvrđuje autorova odanost vjeri (*Zvizda Mora, Kraljica Splitsa, Nebeska Divica, Ditić, Božić, jubav, sveta ura, zvona, Sveti Križ, Gospa Mora, Sveti Duje*). U 16 pjesama trećega dijela opet se kroz morske motive progovara o specifičnoj bliskosti s Vrgadom, o vrgadinskim uspomenu i prisjećanjima, o djetinjstvu te o nekim kršćanskim motivima (*škoy, jarbul, stine, kapitani, brod, fratar, Bog, šimatorij, bura, grozje, baba, smokva, kozica, mendule*). U zadnjem se dijelu kroz 16 pjesama pjesnik na humorističan i ironičan način osvrće na zbivanja u današnjem društvu (*riva, Kerum, papan, miss, radio, foji, modna pista, šanel*). Uglavnom je riječ o strofičnim pjesmama, ali ima i onih u slobodnome stihu. Zamjetno je da autor voli rime i one su česte (redovito *aabb, abab*, isprekidane). Pjesme su jednostavne – riječi su lišene raznih naslaga, nema teških metafora, zagonetnih i dvosmislenih stihova, nema nabacanih pjesničkih ukrasa i kiča, a motivi su razrađeni s izuzetnom lakoćom. Riječ je o čistome izričaju, koji je upravo svojom jednostavnošću dobio pravu formu.

2. CILJ RADA

Autor je svojom novom zbirkom zakoračio na teren dijalekatske poezije. I to čakavske. Teren koji je, navlastito u kopnenome dijelu južnočakavskoga ikavskoga dijalekta, u neku ruku ruševan. Ponajprije, “kopneni su govori južnočakavskoga dijalekta u dugu izravnu dodiru s ikavskoštokavskima te se posljedice toga dodira uvelike iščitavaju iz fonološkoga sustava” (Kurtović 2002: 348). Osim blizine dvaju dijalekata i njihova miješanja tijekom prošlosti, kopneni govori južnočakavskoga dijalekta i u današnjem vremenu trpe različite promjene. Mnoga i raznolika doseljavanja (ponajviše iz Dalmatinske zagore i drugih okolnih kopnenih područja, iz zapadne Hercegovine, pa i s otoka), ali i jak utjecaj standardnoga jezika, mijenjaju širu sliku grada u svakome smislu, a time jamačno i splitski idiom.¹

Josip Lisac jezgrovito je i točno opisao stanje današnjega splitskoga govora. Navodi da je uglavnom “sva Dalmatinska zagora novoštokavska ikavska, no ikavci su novoštokavci mjestimice (...) prodrli do mora ili su jako izmijenili postojeću čakavštinu” te tomu pridodaje “da u Splitu, nekad čakavskom gradu, danas izrazito dominiraju ikavci novoštokavski” (122: 2012). Sanja Vulić precizno je posvjedočila sljedeće: “Govor grada Splitsa temeljno je

¹ Dijelim mišljenje s prof. Vulić da doseljeni čakavci sa susjednih otoka nisu utjecali na splitski govor jer se se „stidjeli svojih arhaičnih čakavskih govora i u društvenom se smislu smatrali inferiornima, a tako su obično i tretirani i od splitskih starosjedilaca, ali i od doseljenih novoštokavaca. Zbog toga otočka čakavština nije utjecala na govor grada Splitsa nego postupno govor Splitsa utječe na govor mlađega naraštaja otočana” (2008: 334-335).

čakavski (...). Najveći utjecaj na taj temeljno čakavski govor izvršili su doseljenici iz splitskoga zaleđa i zapadne Hercegovine (...). Staro čakavsko pučanstvo postupno je iseljavalo, izumiralo i brojčano slabilo, dok se broj novopridošlih novoštokavaca stalno povećavao. To je rezultiralo postupnom novoštokavizacijom temeljno čakavskoga splitskoga govora” (2008: 330). Dakle, današnji splitski govor spoj je čakavskih i štokavskih značajki.

U radu se želi potvrditi da je niz štokavskih karakteristika utkano u tkivo današnjega splitskoga govora, pa i susjednih čakavskih kopnenih govora, a dotična zbirka upravo zrcali takvo stanje. Premda je osnovica ovih pjesama čakavska, stihovi jasno pokazuju isprepletenost čakavskoga i štokavskoga sustava, odnosno štokavske crte koje sve više prodiru na čakavski teren – kako u živi govor, tako i u poeziju.

3. PROUČAVANJE JEZIKA

U proučavanju jezika pjesama Nikše Krpetića nastoje se istaknuti čakavske značajke, ali i štokavske, koje su danas ujedno i dio splitskoga idioma i čakavske okolice. Pozornost se usmjerava na supostojanje oba sloja, odnosno na miješanje dvaju dijalekata – južnočakavskoga ikavskoga te novoštokavskoga ikavskoga. Izdvojene značajke postavljaju se u okvir kopnenih čakavskih govora splitskoga područja i okolice, kao i bliskih mu kopnenih štokavskih govora.²

3.1.1. Refleks jata

Južnočakavski ikavski govori, kao i novoštokavski ikavski, imaju ikavski refleks jata. U jednome i drugome dijalektu postoje neki stalni ekavizmi. U splitskome je govoru, kao i u pjesmama, protojezični i starojezični ‘jat’ redovito zamijenjen samoglasnikom /i/ (< */e/ < */ě/). Neke su od potvrda u korijenskim, tvorbenim i relacijskim morfemima sljedeće: u korijenskim: *besida* (34), *bisno* (80), *biži* (31), *cidi* (11), *drima* (28), *prilija* (42), *lipost* (16), *lipo* (20, 31), *lita* (29), *prominit* (22), *mihe* (67), *mire* (27), *miša* (70), *mriža* (27), *pisma* (27), *piva* (31), *potribe* (22), *sritan* (24), *strila* (32), *svitlo* (31), *tila* (12), *vira* (27), *zapovidaš* (28), *zvizdica* (43); u tvorbenim: a) u imenica: *kolinin* L jd. (91); b) u glagola na-

² Uz ponešto vlastitoga materijala s terena u analizi se koriste vrijedni prinosi naših dijalektologa u kojima je obrađen govor Splita, kopneni južnočakavski govori u okolici Splita te susjedni novoštokavski ikavski govori.

Sanja Vulić zabilježila je osobine današnjega govora Splita, kao i sve bitne promjene u današnjem splitskom govoru u *Sociolingvistička situacija u gradu Splitu i okolici*. Osnovne značajke današnjega govora Splita istaknule su Mira Menac-Mihalić i Antica Menac u *Frazeologiji splitskoga govora s rječnicima*. Ivana Kurtović Budja opisala je neke kopnene čakavske govore u *Kopneni čakavski govori u okolici Splita, Šibenika i Zadra*. Josip Lisac prikazao je fonološke osobine novoštokavskih ikavskih govora u *Fonologija novoštokavskoga ikavskoga dijalekta*, a zasebno je obradio značajke govora Dalmatinske zagore u *Govori Dalmatinske zagore kao dio novoštokavskog ikavskog dijalekta*. Govor Imotske krajine opisala je Iva Lukežić u *Čakavsko i štokavsko u govoru Imotske krajine*. Devet ikavskih štokavskih govora (Badanj (Drniš), Perković, Jabuka (Trilj), Sinj, Omiš, Kotezi (Vrgorac), Vid, Sebišina (Runovići)) obradila je Anka Čilaš Šimpraga u *Ikavski štokavski govori između rijeke Krke i Neretve*.

stalih prefiksacijom: *primišća*³ (18), *pristala* (31), *privotri* (62), *prživiti* (15); c) na dočetu infinitivne osnove: *bolit* (28), *odolit* (29), *prživiti* (15), *vidit* (77); d) u dočecima brojeva i priloga: *dvi* (50, 56, 70), *gori* (58), *di* (26, 37, 49, 80); u relacijskim morfemima: a) u dativu i lokativu jednine imenica ženskoga roda i osobnih zamjenica: *u crikvi* (91), *u kamari* (21), *u lokvi* (10), *u vali* (70), *na gredi* (18), *ženi* (37), *Tebi* (41), *u sebi* (75, 81); b) u genitivu množine pridjevsko-zamjениčke deklinacije svih triju rodova: *pusti cekini* (82), *pusti điri* (80), *tvojih moti* (79); c) u dativu množine pridjevsko-zamjениčke deklinacije svih rodova: *in* (12, 13, 88); d) u komparativu: *cinije* (81). U slučaju s glagolom 'sjesti' posvjedočeni su samo likovi s /i/: *sila*, *sist* (91), *sidi* (81), *sidit* (83), mada u današnjem govoru Splita ovdje ravamo i *sest*, *sestit*, *sedit* analogijom prema prezentu **seđo* (usp. Menac-Mihalić, Menac 2011:10; Vulić 2008: 333). Kolebanje se bilježi u glagolu 'jezditi': *jizdi* (9), *jezde* (79). Prijedlog *prama* (44) ovjerava staru čakavsku zamjenu 'jata' sa samoglasnikom /a/.

3.1.2. Refleks prednjega nazala

Za čakavsko je narječje karakterističan dvojadi odraz prednjega nazala. U kopnenim južnočakavskim ikavskim, kao i u susjednim novoštokavskim ikavskim govorima, njegov je odraz uglavnom samoglasnik /e/, no oba sustava u ponekom primjeru pokazuju čuvanje čakavske crte po kojoj je */e/ (iza palatala /j/, /č/, /ž/) prešao u /a/. Autohtoni Splitsani i danas čuvaju primjere tipa *jačmin*, *jazik*, ali ipak *započeli* i *žeđ* (usp. Vulić 2008: 332). U okolnim kopnenim čakavskim govorima odraz /a/ zabilježen je redovito u leksemu *jazik* (usp. Kurtović Budja 2010: 103). Na susjednome novoštokavskome terenu *žavica* čujemo u Otoku kod Sinja, *prijat*, *zajat*, *jačmak* u Imotskoj krajini i Bekiji, *jačnik* u Klisu, *jačmer* u Mratovu (Promina) što je dokaz bliskosti tih štokavaca s čakavcima (usp. Lisac 2012: 114). U zbirci su potvrđena oba prijelaza: */e/ > /e/: *breca* (44), *ime* (42), *klekni* (70), *kleta* (68), *misec* (61), *popeti* (58), *raspeti* (42, 44), *teški* (20), *vrime* (13), *žeđ* (10); */e/ > /a/: *jazik* (42), *jazika* (16).

3.1.3. Refleks poluglasova

Nekadnji tvrdi i meki poluglas, odnosno novije 'šva' (/ə/ < */ɤ/, */ɛ/), redovito su dali samoglasnik /a/ u jednome i drugome dijalektu. U pjesmama se bilježi: *cablu* L jd. (45), *dan* N jd. (25, 27, 34, 50), *danon* (27, 34), *danas* (56, 81), *daska* (82), *đaval* (10), *jedan* (65, 83), *jubav* (29, 31, 43), *magle* G jd. (65), *pakla* (11, 70), *pas* (80), *sedan* (46), *vitar* (11, 24, 37, 85). Tipična čakavska 'jaka vokalnost' posvjedočena je u primjeru *pasi* N mn. (34, 56, 88). Likovi *pasa* G jd., *pasić* javljaju se i u bliskim kopnenim čakavskim govorima (usp. Kurtović Budja 2010: 106). Osobina je potvrđena u govorima Dalmatinske zagore u

³ "U govoru je jedna bezvučna i jedna zvučna palatalna afrikata koje se izgovaraju kao srednje [č̣] (...) i [č̣̣] (...)" (Menac-Mihalić, Menac 2011: 12). U susjednim obalnim ikavskočakavskim govorima posvjedočeno je jednako (usp. Kurtović Budja 2010: 112-114).

U radu se u svim primjerima bilježi *č*, *ć*, *dž*, *đ*, kao što je to u pjesničkoj zbirci. Isto tako glasove *í* i *ñ* bilježimo kao *lj* i *nj*.

primjerima *pasa* G jd., *sani*, *šavi* (usp. Lisac 2012: 114), ali i u drugim govorima okolne ikavske štokavštine u primjeru *sana* G jd. (uz *sna*) (usp. Čilaš Šimpraga 2010: 180).

3.1.4. Refleks stražnjega nazala

Stražnji nazal */ɔ/ (> /o/), kao što je očekivano, rezultirao je samoglasnikom /u/ u oba dijalekta. Pojavnice u zbirci potkrepljuju spomenuto: *golubi* (11), *golubica* (47), *gube* (75), *luku* (44), *mudrin* (16), *muku* (44), *paučina* (11), *pauke* (23), *puka* (44), *pukla* (21), *put* (77, 88), *putu* (8), *ruga* (33, 59, 82), *ruka* (34, 55), *ruke* (31), *stukli* (27), *sud* (88), *sudi* 3. l. mn. prez. (76), *trubite* (41), *zube* (32), *zubi* G mn. (77).

3.1.5. Slogotvorno */l/

Slogotvorno */l/ u oba je dijalekta jednoznačno zamijenjeno samoglasnikom /u/, odnosno rezultatom je izjednačeno s refleksom stražnjega nazala (*ɔ/ > /u/ < */l/). U stihovima se ovjerava: *dubine* (35), *najdubje* (49), *mucigot* (32), *muču* (34), *ispuni* (69), *puna* (68, 82), *pune* (29, 89), *punin* (8), *puzli* (42), *istukla* (66), *tukli* (27), *tuklo* (46), *sunca* (41), *sunce* (81), *suza* (31), *tuć* (88), *žute* (91).

3.1.6. Slogotvorno */t/

U splitskome govoru, a tako i u primjerima iz zbirke, slogotvorno /t/ dolazi bez pratećega samoglasničkoga elementa: *brk* (92), *frca* (68), *grlu* (31), *grmaji* (34), *krca* (10), *krvca* (16), *srca* (10), *škrpunića* (50), *škrtá* (27), *trje* (92), *vrgadinsko* (53), *zgrtat* (27), *zrno* (34). Na uzobalnome području oko Splita u pravilu je /t/ sačuvano u neizmijenjenu obliku: *grdelin*, *krv*, *prst*, *Rvat*, *rže* (usp. Kurtović Budja 2010: 97). U izmijenjenu obliku ipak je, premda rijetko, “opstao u rudimentima: u pokojemu primjeru poput *ervaski*, ili u pokojemu toponimu poput *Dugi Rat* ‘dugi rt’ u splitskome području...” (Lukežić 2012: 174).

3.1.7. Prijelazni lik /e/

Prijelaz /ra/ > /re/ i /ro/ > /re/ u nekim leksemima pojava je koja povezuje južnu čakavštinu i susjedne štokavce. U pjesmama se prvi prijelaz bilježi u korijenima glagola *rest* i *krest*: *uresli* (46), *krede* (7), *kredu* (34), a drugi prijelaz nije ostvaren u imenici *grobju* L mn. (11). Primjeri *rest*, *krest*, *repci* pa i *greb* registrirani su u splitskome idiomu, no danas “*greb* obično rabe stariji, a *grob* mlađi govornici” (usp. Menac-Mihalić, Menac 2011: 10). Na susjednome čakavskome kopnu *rest*, *rebac*, *krest* nahodimo u Krilu Jesenice i Kaštel Kambelovcu, odnosno *rešt* i *krešt* u Trogiru (usp. Kurtović Budja 2010: 105). Osobina je proširena i na okolne novoštokavske ikavske govore pa *rest* dolazi u Primorskome Dolcu, Sinju, Otoku, Klisu, a i *rebac* je čest u mnogim govorima, primjerice u Planom, Solinu, Omišu, Sinju, Imotskome (usp. Kurtović Budja 2010: 107; Lisac 2012: 114-115). Primjeri

tipa *greb* i *greblje* također su dobro potvrđeni. Lukežić potkrepljuje da je u govoru Imotske krajine *rebac*, *rest*, *greb* te *grebljel/ grebje* (2003: 10).

3.1.8. Starojezični prijedlog/ prefiks /və/

Lik /və/ (< */vъ/) pojavljuje se samostalno kao prijedlog ili kao dio prefiksálnih složenica. U oba je dijalekta u funkciji prijedloga dao /u/, a tek je u ponekoj složenici u funkciji prefiksa dao /va/. U susjednoj kopненоj čakavštini ovjerenó je *vaze(s)t* (usp. Kurtović Budja 2010: 103). Dalmatinska zagora ima primjere tipa *vaik*, *vavik* (usp. Gusić 2004: 517, 521). Vulić navodi da “stari čakavski prijedlog i prefiks *va-* autohtoni Splitsáni čuvaju još samo u infinitivu *vazest* (uzeti) i u imperativu *vazmi* (uzmi)” te pridodaje da “rabe samo prijedlog *u* (*u Split*)” (2008: 332). U pjesmama je u svim pojavnicama dosljedno /və/ > /u/, pa i u imperativu glagola ‘uzeti’ što je očito štokavski utjecaj: *u Boga* (55), *u crnen* (89), *u konobe* (23), *u mižerji* (82), *u porat* (35), *u sebi* (75); *ulizu* (48), *usrid* (67), *uvik* (25, 34, 51, 81), *uzdaš* (34), *uzmi* (83).

3.1.9. Fonem /h/

Fonem /h/ u čakavskim se govorima dobro čuva, dok je za štokavske govore karakteristična njegova nestabilnost. U stihovima često izostaje ili se zamjenjuje drugim suglasnicima. Primjeri su redukcije: na početku riječi: *ajde* (86), *Ajduka* (75), *arje* (12), *arju* (51), *ijadu* (87), *ita* (7), *itinja* (77), *lad* (26), *ladit* (87), *ladnin* (70), *oće* (75), *oda* (37), *Rvat* (27), *Rvacke* (80), *rvacke* (27), *Rvati* (42, 46), *ubotnice* (37, 89); u sredini: *drče* (44); na kraju: *odma* (81, 83), *povr’* (27), *sitni’* G mn. (7), *svi’* G mn. (46). Zamjena suglasnikom /j/ ovjerená je na kraju riječi ili u sredini riječi između samoglasnika: *grija* (10), *griji* (48), *mijuri* (18), *smij* (31), *straj* (59, 70), *straja* (34), *vrj* (47), *vrja* (50). Namjesto /h/ na kraju riječi ili u sredini između samoglasnika može se pojaviti /v/: *kruv* (46, 56), *kuvat* (83), *muva* (47), *puvat* (80), *suve* (11), *suvon* (79). Ipak u nekim leksemima ostaje sačuvan: *hlape* (37), *hrast* (25), *hridi* (7), *hrle* (41), *Hrvojevon* (85), *mihe* (67), *prihod* (86). Dakle, u pjesmama je posvjedočeno štokavsko stanje kao što je to danas u splitskome govoru u kojem je /h/ rubni fonem (usp. Menac-Mihalić, Menac 2011: 12-13). U govorima Dalmatinske zagore fonem je izgubljen ili rijedak, a obično prelazi u /v/, /j/, /k/ (usp. Lisac 2012: 116) što se ogleda u primjerima: *oćuk*, *siromaj*, *stra/ strav/ straj*, *trbuv* (usp. Gusić 2004: 419, 440, 489). Jednako je u govoru Imotske krajine: *gluv*, *maovina*, *oraknjača*, *snaja* i dr. (usp. Lukežić 2003: 12-13). U svim ispitanim štokavskim govorima između Krke i Neretve /h/ je podložan gubljenju: u početnome je položaju “iščezao bez supstitucije, dok je u ostalim položajima najčešće supstituiran drugim glasom” (Čilaš Šimpraga 2010: 194).

3.1.10. Fonem /f/

Fonem /f/ u čakavskim je sustavima postojan. U novoštokavskome ikavskome dijalektu “ne dolazi (...) ili je ograničen na tuđice i onomatopeje” (Lisac 2012: 116), pa se u

govorima Dalmatinske zagore redovito čuje *paštavažol*, *vorešt*, *vritula* (usp. Gusić 2004: 312, 532, 536). U govoru Imotske krajine fonem /f/ nije se ni pojavio u sustavu, već se zamjenjuje s /p/ (*pratar*, *prigat*) ili /v/ (*šuvigat*, *Vrancuska*) (usp. Lukežić 2003: 13). U istraženim štokavskim govorima između Krke i Neretve frikativ ima čvrsto mjesto jedino u omiškom govoru, u govoru Jabuke i Perkovića ne postoji, a u ostalim je govorima ruban (usp. Čilaš Šimpraga 2010: 195). Pojavnice u zbirci ovjeravaju njegovu stabilnost: *face* (85), *fagoti* G mn. (79), *fala* (46), *fali* ('nedostajati') (34, 35, 55), *falša* (36), *familiju* (81), *ferala* (43), *fjabe* ('šala') (32), *fjaka* (79), *fratra* G jd. (56), *frigane* (89), *friškini* L jd. (55), *friškon* I jd. (45), *fritul* G mn. (43), *friži* G mn. (55), *frižin* (32), *frule* (85), *fumaru* L jd. (80). Fonem /f/ javlja se na mjestu /v/ u riječi 'kava': *kafu* (85).

Zasebno ćemo istaknuti skupinu /hv/ koja je u čakavskim govorima dala /f/, a zamjena je karakteristična i za neke ikavske štokavske govore. U zbirci je potvrđeno *fala* (46). U Kaštel Kambelovcu, Trogiru, Primoštenu dolazi *fala*, u Krilu Jesenice ipak je *vala* (usp. Kurtović Budja 2010: 117), u štokavskome govoru Omiša i Zaostroga *fala*, a u Badnju i Kotezima *vala* uz *fala* dok je u Jabuci i Sinju samo *vala* (usp. Čilaš Šimpraga 2010: 195). U primjerima tipa *vataju* (34, 87) i *vataš* (92) reducira se prvi član skupine /hv/, što je tipično za organske štokavske govore u kojima /h/ nije čvrst u sustavu ili je nestao dok se /v/ sačuvao. Potonja je situacija poznata susjednim ikavskim novoštokavskim govorima (Klis, Plano: *uvatit*, *zavatit*) te je očito utjecala na bliske im čakavske govore (usp. Kurtović Budja 2010: 117). I u govoru Imotske krajine evidentiramo *vatalo*, *vatat* i *vala*, *valit* (usp. Lukežić 2003: 12).

3.1.11. Fonem /v/

U potvrđnicama iz zbirke fonem /v/ zadržan je u suglasničkoj skupini u slijedu s /r/ ili sa slogotvornim /t/ u istome ili narednome slogu: *svekrva* (59), *tvrda* (7, 27), *tvrd* (46). Ipak, u splitskome govoru zabilježeno je *sekrva*, *srab*, *srbi*, *mrtac* (usp. Menac-Mihalić, Menac 2011: 15). U govorima Dalmatinske zagore u primjerima tipa *mrtac* fonem /v/ otpada ili se zamjenjuje s /b/ (*brteno*) (usp. Lisac 2012: 117). U govoru Imotske krajine registriramo likove *mrtac*, *osrabat se*, *srab*, *sraobljiv*, *srbež* i dr. (usp. Lukežić 2003: 18). U većini punktova ikavske štokavštine između Krke i Neretve dolazi *mrtac*, *srbi*, ali *švraka* (usp. Čilaš Šimpraga 2010: 206-207).

3.1.12. Fonem /ž/

Realizacija fonema /ž/ na mjestu štokavskoga /ž/ svojstvena je čakavskomu narječju u cjelini. U stihovima je u izdvojenome primjeru evidentiran u tuđici *budžetu* L jd. (86).⁴ U splitskome je govoru potvrđeno /ž/: *deteržent*, *žep* (usp. Vulić 2008: 332), *žep*, *žigarica* (usp. Menac-Mihalić, Menac 2011: 13). U Dalmatinskoj zagori "pretežno se *dž* čuva (npr. *džep*), ali uz česte prijelaze u *ž* u primjerima kao *žep* ili *sržba*." (Lisac 2012: 116). I u govoru Imotske krajine fonem je ovjeren u mnogim primjerima premda su posvjedočeni i

⁴ U zbirci se vjerojatno iz praktičnih razloga bilježi ovaj glas.

čakavski oblici poput *naružba*, *svidožba*, *žurnata* i dr. (usp. Lukežić 2003: 12). U istraženim govorima ikavske štokavštine između Krke i Neretve redovito se javlja (*džep*, *odža*, *žigerica*), a samo u omiškom govoru postoji po jedna bezvučna i jedna zvučna afrikata (usp. Čilaš Šimpraga 2010: 199).

3.1.13. Prijelaz /-m/ > /-n/

Adrijatizam /-m/ u /-n/ karakterističan je za govore duž jadranske obale, odnosno zahvaća čakavske govore i susjedne ikavskoštokavske govore bliže moru. Promjena se dosljedno ostvaruje u gramatičkim morfemima: u glagola: *brojin* (81), *čistin* (8), *padnen* (49), *znan* (80); u imenica: *kapelinon* (20), *križen* (42), *mravon* (42), *stranon* (93); u pridjeva: *bisnon* (58), *čistin* (8), *mudrin* (16), *teškon* (12); d) u zamjenica: *in* (88), *nan* (10), *sobon* (60), *tebon* (93). Neutralizacija je ostvarena i u leksičkome morfemu u glavnome broju: *sedan* (46). Na početku unutrašnjega sloga suglasnik /m/ ispred bilabijalnih /b/ i /p/ u pravilu ne prelazi u /n/: *čempres* (70), *hamburgere* (80), *kolumbu* (78), *štampa* (86), *šumprešaju* (90), ali *inbrokala* (23) i *inbrokava* (25).

3.1.14. Fonem /ǃ/

Fonem /ǃ/ u čakavskome redovito prelazi u /j/. Ova je pojava “redovita u govorima splitskoga područja i (dijelom) šibenskoga, a nalazi se i u obližnjima štokavskima” (Kurtović Budja 2010: 124). U govorima ikavaca novoštokavaca uz obalu ili blizu nje /ǃ/ nerijetko prelazi u /j/ (usp. Lisac 2012: 117). U Imotskoj krajini bilježimo *beljit se*, *pljunit*, ali *jubica*, *najutit se te cmiljel/ cmije*, *nediljal/ nedija* (usp. Lukežić 2003: 14). Dakle, ovaj je adrijatizam obilježje ikavskih govora čakavskoga i štokavskoga narječja. U splitskome govoru “kod starije je generacije fonem /ǃ/ rijetko potvrđen, uglavnom u posuđenicama. Kod mlađe se generacije često restituira” (Menac-Mihalić, Menac 2011: 12). U zbirci se ovjerava čakavsko stanje premda ima rubnih primjera s /ǃ/: *gljive* (75), *stabljika* (17) i *botilja* (63). U svim je drugim potvrđnicama usustavljen prijelaz /ǃ/ > /j/: *boje* (86), *jubav* (29, 31, 43), *jubi* (36), *jubija* (77), *judi* (13, 27), *jusku* (48), *kjuče* A mn. (91), *kraj* (28), *nevoje* N mn. (19), *pojen* I jd. (36), *poju* L jd. (87), *postaju* (21), *uja* (93), *uje* (8), *vaja*, *vajat* (‘vrijediti’) (81), *zadovojan* (50), *žuji* G mn. (19), *žuji* N mn. (27, 46). Supstitucija /ǃ/ fonemom /j/ ovjerena je i u primjerima epenteze: *kapje* G jd. (10), *kopja* (70), *pjuje* (48), *pjune* (13); *grobju* (11), *najdubje* (49), *pozobje* (60), *zobjen* (56); *zdravja* (43), *ulovjena* (7); *slomjenu* (21).

3.1.15. Fonem /ǃ/

Depalatalizacija kadšto može zahvatiti i fonem /ǃ/ što se ogleda u ovim pojavnica: *ditinstva* (65), ali *ditinjstva* (9, 33), *gnila* (69), ali *gnijjat* (12), *gnjilež* (11). Neki su primjeri posvjedočeni i u govoru Imotske krajine: *jaganac*, *nijat* (‘njihat’) (usp. Lukežić 2003: 14).

Umekšavanje nazala u suglasničkoj skupini /gn/ zabilježeno je u primjeru *gnjizdile* (13), ali *gnizdi* (70). Lekseme *gnjizdo* i *gnjoj* nahodimo u kopnenim južnočakavskim ikav-

skim govorima (usp. Kurtović Budja 2010: 122), u Dalmatinskoj zagori (usp. Gusić 2004: 107), kao i u svim ispitanim govorima ikavske štokavštine između Krke i Neretve (usp. Čilaš Šimpraga 2010: 206).

3.1.16. Završno /l/

Završno /l/ čuva se na završetku unutrašnjega sloga: *mulci* (91), *palcu* (85). Potvrđen je uglavnom u neizmijenjenu obliku i na početku riječi: *jarbol* (41), *meštral* (69), *mul* (24), *sokol* (16), *sol* (32, 57, 92), *val* (20, 82), *žal* (82) te *đaval* (10), ali i *đava* (42). U jednini muškoga roda glagolskoga pridjeva radnoga može ili otpasti ili se vokalizirati u /a/ koje se steže s prethodnim i postaje dugo: *diga* (21), *doša* (93), *drža* (35), *gleda* (21), *navigava* (93), *odni* (24, 78), *plovi* (93), *potira* (8), *pita* (21), *prtvori* (62), *proša* (16, 21), *reka* (83), *sinjava* (25), *sta* (77), *umori* (21), *uša* (21), *uteka* (81), *virova* (77), *vрати* (7), *zva* (21). U mnogim je pojavnicama posvjedočeno umetanje hijatskoga /j/: *ćirija* (77), *izvlačija* (50), *mirija* (77), *na-pravija* (19), *odcipija* (50), *okrenija* (24), *pinija*, *poludija* (77), *pojija* (65), *pritiya*, *problidija*, *rinija* (77), *sija* (21), *skočija* (24), *slidija*, *smirija* (77), *spremlija* (35), *štedija* (86), *uvatija* (21), *vidija* (77). Mogući su i paralelni ostvaraji: *bi* (63, 69) i *bija* (50, 65, 93). Završno /l/ u štokavaca ikavaca i u čakavaca ikavaca s kopnenoga prostora redovito se zamjenjuje s /a/. Lisac navodi da “u krajevima bližima moru u načelu je dočetno *l* u participima dalo *a* (npr. Jabuka kod Sinja *nosija*, Kotezi kod Vrgorca *donija*), a u krajevima udaljenijima od mora o (Badanj kod Drniša *vidijo*, Sinj *vidijo*, Sebišina kod Imotskoga *volijo*)” (2012: 117).

3.1.17. Skupina /vəs/

Nakon redukcije poluglasa i premetanja starojezična skupina /vəs/ (< */vəs/) preobličena je u /sv/ (< /vs/ < /vəs/): *sva* (31), *svak* (18, 75), *svaki* (47), *sve* (48, 55), *svega* (68), *svemu* (81), *svi* (28, 55), *svima* (88). U liku *vas* premetanje nije provedeno jer je ‘šva’ u jakome položaju reflektirao u /a/: *vas dan* (60), *vas opasan* (80). Navedeno je značajka i južnočakavskoga i novoštokavskoga ikavskoga dijalekta. Lik *vas* ovjeren je u govorima Dalmatinske zagore (usp. Gusić 2004: 520; Lisac 2012: 117), u Otoku kod Sinja,⁵ u govoru Imotske krajine (usp. Lukežić 2003: 16), ali i drugdje na okolnome štokavskome području (usp. Čilaš Šimpraga 2010: 180).

3.1.18. Rotacizam

Prezentska osnova glagola ‘moći’ (< **mogti*) rotacirana je, odnosno međusamoglasnički /ž/ zamjenjuje se s /r/ što je zasvjedočeno u potvrđnicama: *more* (15, 22, 46, 68), *moreš* (55), ali *može* (45, 47). Potonja je pojava česta u splitskome govoru (usp. Menac-Mihalić, Menac 2011: 13). U govorima Dalmatinske zagore uglavnom je svagdje /ž/ > /r/, ipak u Otoku su dubletni oblici *može* i *more*, a u Imotskoj krajini i Bekiji razne mogućnosti: *ne mogu*, *ne mežen*, *ne moren* (usp. Lisac 2012: 116). Promjena je karakteristična za sva tri narječja.

⁵ Podatak s terena.

3.1.19. Protetsko /j-/

Protetsko /j-/ kadšto je postavljeno u riječima koje započinju samoglasnikom kako bi se uklonio samoglasnički početak riječi: *jema* (29, 56, 80), *jeman* (81, 83), *jemaš* (16) i *ima* (43), *imaš* (34, 87), *jopet* (89) i *opet* (82), ali *usta* (93). Vulić bilježi da je protetsko /j-/ u splitskome sačuvano u leksemima *joko* i *justa* (usp. 2008: 332). Na uzobalnome čakavskome terenu bilježimo *justa* i *jopet* (Krilo Jesenice), *justa*, *jusnica*, *jopet* (Kaštel Kambelovac), *joko* (Trogir) (usp. Kurtović Budja 2010: 121). U govorima Dalmatinske zagore, pa i drugdje u novoštokavskome ikavskome dijalektu, protetsko /j-/ nije često, a javlja se u raznim govorima u primjerima *jope(t)*, *južina*, *joko* (usp. Lisac 2012: 117). U Imotskoj krajini registrirano je *jope*, *joko*, *jokruglo* (usp. Lukežić 2003: 19). U Sinju je *jope(t)*, u Zaostrogu i Jabuci *jopet* i *opet*, u Omišu samo *opet* (usp. Čilaš Šimpraga 2010: 174).

3.1.20. Asimilacija

Asimilacija distantnoga nepalatala u palatal potkrijepljena je primjerom *čvrčak* (45). U ostalim se riječima promjena ne ostvaruje: *osušimo* (45), *presušile* (86), *suša* (60). U bliskim kopnenim čakavskim govorima Krila Jesenice i Kaštel Kambelovca nahodimo *osušit*, dok govori Trogira i Primoštena u istome primjeru imaju provedenu asimilaciju (usp. Kurtović Budja 2010: 123). Brojni se primjeri ove čakavske značajke javljaju i u okolnim štokavskim govorima, pa je tako u govorima Dalmatinske zagore često *čvrčak*, *pašoš* (usp. Lisac 2008: 109), u govoru Imotske krajine *čičat*, *šuša*, *šušit*, *železnica*, *žližda* i dr. (usp. Lukežić 2003: 17). Ova pojava "jezični je mehanizam zajednički čakavskima i štokavskima, a i kajkavskim govorima" (Kurtović Budja 2010: 124).

3.1.21. Čakavsko slabljenje napetosti suglasnika

Čakavska je značajka slabljenje napetosti suglasnika u zatvorenome slogu u sredini ili na kraju riječi. I u novoštokavskim ikavskim govorima Dalmatinske zagore evidentirani su neki primjeri (usp. Lisac 2012: 117), kao i u govoru Imotske krajine (usp. Lukežić 2003: 16). Gubljenje zatvornosti kod /c/ i /č/ ponajprije zahvaća govore splitskoga i šibenskoga područja (jugoistočni govori), a ispadanje početnoga suglasnika u suglasničkoj skupini zajednička je pojava svim govorima te ih veže s dalmatinskim govorima ikavske štokavštine (usp. Kurtović Budja 2010: 123). Zamjena suglasnika u potvrđnicama iz zbirke odvija se na ovakav način: slivenik se zamjenjuje manje napetim tjesnačnikom: *maška* (28), *maške* (34, 68, 80); zapornik zvonačnikom: *zaraj* (91); zapornik se gubi: *kluko* (10), *očepiš* (67), *o'ma* (81), *spliskoj* (75, 76), *zanje* (87), *zanjen* (50). Ima i primjera u kojima ne dolazi do slabljenja napetosti: *noktima* (93), *potpisat* (91), *zadnja* (79).

Također je potvrđeno ispadanje početnoga suglasnika u nekim suglasničkim skupinama na početku riječi: *di* (16, 35, 87); *ko* (29, 31); *tica* (31), *tice* (13, 23), *tići* (31), *tićicu* (62); *'suje* (75, 83).

3.1.22. Fonem /ʒ/

Na mjestu fonema /ʒ/ u čakavskome u pravilu stoji fonem /j/. U zbirci su ovjerena oba: fonem /j/: *gospojice* (23), *izmeju* (45), *tuji* (27), *tujin* (27); fonem /ʒ/:⁶ *andelima* (31), *evanđeje* (70, 79), *delozi* (28), *điri* (80, 85), *đava* (42), *đaval* (10), *glodu* (56), *rađanju* L jd. (51), *žeđ* (10). Inače, u splitskome idiomu *slaje*, *izmeju*, *meju* uglavnom govore stariji, a *između*, *među*, *tvrđi* registrirano je kod mlađih (usp. Menac-Mihalić, Menac 2011: 12). U govorima Dalmatinske zagore refleks je uglavnom /ʒ/, ali se javlja i čakavski /j/ koji svjedoči o bliskosti tih štokavaca s čakavcima (*pređa*, *svađa*, *žeđa*, ali *mejaš*, *omejašit*, *gospoja*) (usp. Lisac 2012: 115). U govoru Imotske krajine posvjedočeno je *krađa*, *pređa*, *vandelje*, *đava* i *java*, te *gospoja*, *mejaš*, *prejica* i dr. (Lukežić 2003: 11). Gotovo u svim ispitanim govorima ikavske štokavštine između Krke i Neretve, osim u omiškome, dolazi /ʒ/ (*međa*, *pređa*), no dio govora ipak ima lik *mejaš*, a čak svi imaju *gospoja* (usp. Čilaš Šimpraga 2010: 200).

3.1.23. Šćakavizam i štakavizam

Suglasnička skupina /šč/⁷ potvrđena je kao odraz protojezičnih skupina */stj/ i */skj/, odnosno starojezičnih /skaj/ i /staj/: *išču* (9), *klišća* (47), *klišći* (23), *primišća* (18), *pušća* (23), *puščaj* (80), *puščat* (91), *spušćan* (85). Skupina /št/ ovjerena je u primjerima: *štapon* (8), *vištica* (23), *vištice* (67). Menac-Mihalić i Menac govore o dvojakome refleksu /št/, /šč/ u splitskome idiomu (usp. 2011: 12). Vulić ističe da se još uvijek u Splitu mogu čuti šćakavizmi tipa *guščerica* (usp. 2008: 332). U susjednim čakavskim govorima (Krilo Jese-nice, Kaštel Kambelovac, Trogir) evidentirana je skupina /šč/ (usp. Kurtović Budja 2010: 114). Što se tiče novoštokavskih ikavskih govora, oni su šćakavski i štakavski, stoga Lisac ugrubo dijeli novoštokavski ikavski teren na šćakavski, koji se proteže u Dalmaciji između Cetine i Neretve (...), te na štakavski, koji obuhvaća Dalmaciju zapadno od Cetine (...) (2012: 115). U govoru Imotske krajine dosljedan je odraz /šč/ u svim potvrđnicama (usp. Lukežić 2012: 15), u Makarskome primorju (usp. Lisac 2012: 116), većinom i u Omišu, dok Sinj i Jabuka imaju /št/ premda se u okolocetinim govorima Sinja i Jabuke mogu pronaći i neki šćakavizmi (usp. Čilaš Šimpraga 2010: 204).

Ovdje treba istaknuti i jotaciju u protojezičnim */zgj/ i */zdi/ te u starojezičnim skupinama /zgj/ i /zdi/⁸ koja je rezultirala čakavskim refleksom /žj/: *možjanin* (60), *zvižje* (11, 68, 70), *zvižjen* (85); *grozje* (60), *gvozji* G mn. (70). Tako je kod autohtonih Splitskana kod kojih i danas čujemo *grozje* (usp. Vulić 2008: 332). Za štokavske je pak sustave karakterističan refleks /žž/. U govorima Dalmatinske zagore primjeri su *moždani*/ *moždani*, *zviždat*/ *zviždat* (usp. Lisac 2012: 115). U govoru Imotske krajine redovit je štokavski refleks /žž/:

⁶ Navedeno je na početku da se izgovara kao [ʒ].

⁷ Na početku je istaknuto da se fonem /ć/ izjednačio s /č/ u srednjem glasu.

⁸ "Šćakavizam i štakavizam u širem smislu podrazumijevaju i reflekske protojezičnih i starojezičnih sljedova *zdj*, *zgj*, različite u štokavskim i čakavskim dijalektima, što se pokazuje kao dodatni kriterij za razlučivanje šćakavizma i štakavizma, ali i kao bitan kriterij pri razlučivanju *štokavskoga šćakavizma* od *čakavskoga šćakavizma*" (Lukežić 2008: 310).

goždarija, grožđe, moždac, moždani, zviždaljka, zviždat itd., ali je ovjeren i čakavski u primjeru *gožjica* (usp. Lukežić 2003: 15).

3.1.24. Suglasničke skupine /št/, /šp/ i /šk/

Suglasničke skupine /št/, /šp/ i /šk/ (< /st/, /sp/, /sk/) razvile su se u primljenica: *friški* (78), *škapulati* (44, 46), *škine* (27, 46), *škiva* (26), *škura* ('tamna') (68); *špine* (86), *špinu* (59); *furešt* (90), *luštraje* (45), *potešt* (75), *štiman* (33), *štorija* (26), *štuf* (79, 80), *štufa* (37), *veštita* (37). Skupine nahodimo i u susjednim štokavskim govorima, pa u Dalmatinskoj zagori bilježimo *šarpini*, *španjulet*, *šterika* (usp. Gusić 2004: 462, 467, 469), u Otoku kod Sinja *škancija*, *škatura*, *šporko*,⁹ u Imotskoj krajini *škartoc*, *špigeta*, *štraca* (usp. Šamija 2004: 355-361).

Slijed /št/ u imenici *štenje* (70) razvio se od staroga skupa /čt/.

3.1.25. Čakavski leksemi *drivo* i *crikva*

U leksemima 'drvo' i 'crkva' očuvan je slijed /ri/: *driva* G jd. (20) te *crikvi* L jd. (91). Oba se primjera sve rjeđe čuju u današnjem govoru Splita. Leksem *crikva* dobro se sačuvao u jugoistočnim govorima južnočakavskoga prostora dok je *drivo* na kopnenome području južnočakavskoga ikavskoga dijalekta u uzmicanju i rijetko je potvrđen (usp. Kurtović Budja 2010: 108). Spomenute primjere ne poznaju govori Dalmatinske zagore (usp. Gusić 2004), kao ni govor Imotske krajine (usp. Šamija 2004).

3.1.26. Suglasnička skupina /čr-/

Početna suglasnička skupina /čr-/ većinom se zadržala u konzervativnijim sustavima. U južnočakavskim ikavskim govorima na kopnu zadržana je samo u riječi 'crv' (usp. Kurtović Budja 2010: 120-121), a tako je i u splitskome (usp. Menac-Mihalić, Menac 2011: 13). Pojavnice u zbirci potkrepljuju navedene iskaze: /čr-/ ostaje neizmijenjena u primjeru *črv* (25), a u svim je drugim primjerima redovito prešla u /cr-/: *crjenu* (61), *crni* (68), *crnin* (80), *crnje* (86). I Dalmatinska zagora svagdje ima /cr-/: *crljen*, *crljenak*, *crljenica*, *crnina* (usp. Gusić 2004: 53), a tako i govor Imotske krajine: *crljen*, *crljenica*, *crljeno*, *crnjac*, *crnjel* (usp. Šamija 2004: 67-68).

3.1.27. Skupine /jd/, /jt/ i glagol 'ići'

U glagola prefigiranih od **idti* na granici prefiksalnoga i korijenskoga morfema ostvaruje se u prezentu skupina /jd/: *dojden* (88), *dojdi* (60), *dojdu* (88), *pojden* (81), *projden* (28), ali *dođu* (55). Danas "samo najstariji autohtoni Splitsani čuvaju skupinu /jd/" (Vulić 2008: 332). Na susjednome čakavskome kopnu ona nije sačuvana (usp. Kurtović Budja 2010: 113-114). U novoštokavskome ikavskome dijalektu izvan Dalmatinske zagore ipak

⁹ Podatak s terena.

nisu rijetki primjeri *nać, najde, doć, dojdem*, te *doć, doješ* (usp. Lisac 2012: 117). U govoru Imotske krajine ovjereno je *dodēn, izadēn, nađēn, pođēn* i dr. (usp. Lukežić 2003: 11). U infinitivnim osnovama nije realizirana skupina /jt/ (> /tj/ > /ć/): *doć* (83), *obać* (28).

3.1.28. Navesci /-n/ i /-r/

U zbirci su sljedeće potvrđnice: *najposlin* (21), *svomen* (79), *svudir* (11). U kopnenim južnočakavskim govorima pojavljuju se navezak /-n/ koji se dodaje sklonjivim riječima u DLI mn., te navezak /-r/ koji je čest u priložima (usp. Kurtović Budja 2010: 119). U Dalmatinskoj zagori registrirani su primjeri *poslin, najposlin, doklen* (usp. Gusić 2004: 341, 544, 120, 195), *noktiman* (usp. Lisac 2012: 117), u govoru Imotske krajine *doklen, odovlen, oten; der, deder* (usp. Lukežić 2003: 23), a u okolnim štokavskim govorima *oklen* i *oda-klen* (usp. Čilaš Šimpraga 2010: 210).

3.1.29. Kratka množina

U jednosložnim i dijelu dvosložnih imenica muškoga roda čuva se kratka množina: *brodi* (20, 23, 51), *dvori* (83), *điri* (80, 85), *golubi* (11), *gromi* (27, 44, 70), *križi* (11, 89), *podri* (83), *prazi* (68), *raci* (13), *vrazi* (67, 68), *zidi* (57). Vidljivo je da se provodi sibilizacija. Pokoja potvrđnica ipak govori i o proširenju osnove s /ov/ ili /ev/: *borovi* V mn. (14), *miševi* G mn. (11), *paunovi* (83). Tako je i u govorima Dalmatinske zagore gdje su nerijetki primjeri tipa *brci* i *listi*, ali paralelno mogu doći *brodovi* i *žuljovi* (usp. Lisac 2012: 118). I u Imotskoj krajini potvrđeni su oblici s proširenim slijedom /ov/, ali i kratki oblici: *brigovi* i *brigi, pragovi* i *pragi, stogovi* i *stogi* (usp. Lukežić 2003: 20).

3.1.30. Genitiv množine

Genitiv množine svih rodova ima više nastavaka. U svim je rodovima potvrđen stari nastavak /-i/: *fagoti* (79), *galebi* (19), *gropi* (22), *kvadrati* (87), *madiri* (80), *metri* (61), *parangali* (89), *postoli* (19, 79), *šušuri* (82), *zafrkanti* (75), *zubi* (77); *gvozji* (70), *kili* (85); *besidi* (55), *fineštri* (23), *gredi* (11), *kužini* (82), *riceti* (34), *žurnati* (87). Stari nulti nastavak zasvjedočen je u imenicama ženskoga roda: *brig* (82), *fritul* (43), *knjig'* (82), *mendul* (66), *udic* (22, 89) te u jednome primjeru u srednjem rodu: *višal* (85). Ipak, u muškome i ženskome rodu nerijetko prodire i štokavski nastavak /-a/: *dana* (13), *ferala* (43), *kjunova* (69); *gropa* (41), *kora, strana* (46), *strila* (36). Vulić navodi da se u splitskome govoru padežni oblici sve više usklađuju sa standardnim jezikom, ali se ipak još u G mn. čuje nulti nastavak (*bez nog, devet godin, s just*), nastavak /-i/ (*pet uri*), a rijetko i /-ov/ u muškome rodu (*pet stolov, pet vragov*) (usp. 2008: 334). U unutrašnjosti Dalmacije u svim je rodovima obično /-a/, ali može se javiti i nulti nastavak uz oznaku količine (*deve nedilj*) te /-u/ (*ruku*), /-iju/ (*očiju*), ili /-i/ (*mravi*) (usp. Lisac 2011: 118). Jednako je tako u govoru Imotske krajine (usp. Lukežić 2003: 20-21).

3.1.31. Dativ, lokativ i instrumental množine

Dativ, lokativ i instrumental množine ženskoga roda imaju nastavak /-an/: *garbina-dan, meštraladan, termuntanan* (57); *daskan* (18), *glavan* (16, 89), *maslinan* (56), *ranan* (70), *santinan* (62), *stinan* (13), *škrinjan* (78); *galijan* (36), a u instrumentalu se bilježi i /-ama/: *krestama* (7), *regulama* (36), *sikirama* (16). Dativ množine muškoga i srednjega roda u pjesmama nije potvrđen. Lokativ i instrumental množine muškoga i srednjega roda izjednačeni su u nastavku /-in/: *brcin* (63), *frižin* (32), *šudarín* (55), *žujin* (10); *kolinin* (91), premda se u pjesmama u instrumentalu množine muškoga roda javlja i /-ima/: *ciplima* (8), *kanunima* (36). U današnjem splitskome govoru redovito su množinski oblici dativa, lokativa i instrumentala svih rodova sinkretizirani (stariji Splitsani: *ženán, težakíman*) (usp. Vulić 2008: 334). U govorima Dalmatinske zagore također je posvjedočen sinkretizam, pa je često *pisarin, čudin, sestron* ili *sestran* i slično, ali primjerice u Mratovu (Promina) često je u ženskome rodu /-ama/, /-ima/, a u muškome i srednjem /-in/ ili /-ima/ (usp. Lisac 2012: 118). U govoru Imotske krajine u dativu, lokativu i instrumentalu množine muškoga i srednjega roda redovito je /-in/ (*bronzinín, jajín*), pa i /-iman/ (i /-imon/) (*danimán, danímon, jajíman, gostímon*) ili nastavak /-ma/ (*konjma, zubma*), dok je u ženskome rodu redovito /-an/ (i /-on/) (*bačván, glavan, maglon, nogon*) (usp. Lukežić 2003: 21).

3.1.32. Zamjenica 'ča'

Autor upotrebljava upitno-odnosnu zamjenica *ča* (11, 27, 29, 31, 77, 87, 88).¹⁰ U stihovima je ovjerena: kao upitna za 'neživo': *ča još more providit iz maca?* (35), *ča ne ženiš onu malu Marijetu?* (87); kao odnosna za 'neživo': *ne zna ča će izvadit na stol* (29), *za jubav ča si dala* (31), *ima san ča i vidit...* (77); kao neodređena u značenju 'nešto, štogod': *ako ča zaškripi* (87). Bez obzira na to, danas se u Splitu čuje i *ča i šta*: "ča se osjeća zastarjelim jer ga rabe samo predstavnici starijeg naraštaja, i to rijetko, dok veći broj Splitsana govori *šta*" (Menac-Mihalić, Menac 2011: 9). Isto potvrđuje i Vulić (usp. 2008: 333). U Dalmatinskoj zagori često je *što* i *šta* (usp. Lisac 2012: 119).

3.1.33. Glagoli II. vrste

Očit utjecaj novoštokavske ikavštine na splitsku čakavštinu ogleda se u primjerima tipa *dírnit, puknit* (usp. Vulić 2008: 334). Riječ je o glagolima II. vrste koji umjesto slijeda *-nu-* imaju *-ni-*. Lisac potvrđuje da "primjeri tipa *zavrnutí* i *zavrnuti* svakako svjedoče o čakavskome slijedu *-nu-* i o novoštokavskom ikavskom slijedu *-ni-*" (2012: 77). Pojava je zabilježena u stihovima: *okrenit* (93), *promínit* (22). I u susjednoj kopnenoj čakavštini nalazimo primjere *dignit, metnit* (usp. Kurtović Budja 2010: 106-107). U Dalmatinskoj je zagori obično *primakniti, skreniti* (usp. Gusić 2004: 360, 424), u govoru Imotske krajine

¹⁰ Na jednome je mjestu upotrijebljena zamjenica *što* (69). Pjesnik u podrubnici bilježi da su Vrgadini štokavci. Stoga tu upotrebu pripisujemo pjesnikovoj općinjenosti Vrgadom.

crkmit, *taknit* (usp. Lukežić 2003: 22), a karakteristika je prisutna i “u svim istaženim ikavskoštokavskim dalmatinskim govorima” (usp. Čilaš Šimpraga 2010: 182).

3.1.34. Present

U prezentu su u 3. l. mn. registrirani različiti nastavci: /-du/ *bižidu* (34), *igradu* (12), *karadu* (56), *sanjadu* (13), *svitlidu* (49), *tučedu* (43); /-ju/: *balaju* (67), *fermaju* (67), *hripju* (23), *ostaju* (31), *škripju* (23); /-e/: *dive* (75), *gude* (13), *kleče* (56), *stoje* (56), *zbroje* (29), *vire* (23); /-u/: *kredu*, *muču* (34). U govorima Dalmatinske zagore također su različiti oblici za 3. l. mn.: *žive/ živu*, *gledaju*, *slažu* i dr. (usp. Lisac 2012: 119). Oblik zanijekanoga prezenta u 3. l. mn. ima uobičajeni čakavski lik *ni* (20, 57), ali i štokavski *nije* (37, 46).

3.1.35. Iterativni prezenti

Neki primjeri iz zbrike posvjedočuju tvorbu iterativnih prezenta: *partiju* (51), *zadije* (92). Ovakva tvorba “specifičnost je južnočakavskih govora (nalaze se južnije i istočnije od Drvenika). Takva tvorba ne postoji ni u ostalom dijelu čakavskog ni u hrvatskom književnom jeziku” (Menac-Mihalić 1989: 87).

3.1.36. Kondicional

U čakavskome se za tvorbu kondicionala rabe oblici s nastavcima atematskoga prezenta: *bi(n)*, *biš*, *bi*, *bimo*, *bite*, *bi(du)*. Potvrđnica *bismo* (14) iz zbirke ovjerava da kondicional nema čakavski oblik mada se u govoru autohtonih Splitskana čakavski oblici u 2. l. jd. (*ti biš*) te u 1. i 2. licu množine (*mi bimo*, *vi bite*) još dobro čuvaju (usp. Vulić 2008: 334). Dalmatinska zagora redovito ima *ja bi* + radni glagolski pridjev (usp. Lisac 2012: 119).

3.1.37. Leksički slojevi

Leksik mnogih dalmatinskih govora redovito obiluje romanskim posuđenicama. Novoštokavci ikavci imaju mnogo turcizama, ponegdje i mnogo romanizama, germanizama i mađarskih riječi (usp. Lisac 2012: 120). U ovim je pjesmama sačuvan naslijeđeni slavenski leksički fond: *crikva* (91), *drivo* (20), *greš* (26), *jizdit* (9), *more* (27, 29, 53), *ruka* (34, 55), *zvi-jezda* (68, 70). Dobro se očuvao sloj romanskih posuđenica kojih je velik broj: *akoštat* (59), *cukar* (34), *čokolata* (27), *fagot* (79), *feral* (28, 43), *grandeca* (36), *grintat* (57, 60), *ješka* (34), *kalafat* (25, 26, 48, 86), *kampanel* (51), *kurenat* (78), *kužina* (83), *kvadar* (83), *lanterna* (44), *lavurat* (25), *libar* (16, 36, 78), *meštrovica* (60), *navigavat* (78, 93), *nervožast* (81), *njok* (79), *pantagana* (10, 23), *pasat* (81, 85), *peškarija* (81), *pjaca* (85), *poteštat* (75), *procesja* (41), *pržun* (7), *riva* (43, 75, 76, 81, 85, 92), *šempja* (91), *šimatorij* (59), *škancija* (9), *šarpina* (89), *šparoga* (9, 17), *šudar* (55), *vižitavat* (25), *voltat* (63, 81), *teatar* (18). U zadnjem dijelu zbirke nerijetko se upotrebljavaju starije i novije tuđice: *budžet* (86), *hamburger* (80), *iPod* (93), *miss* (80), *pasvord* (83), *pin* (83), *relox* (93), *šanel* (93), *tehno* (85).

4. ZAKLJUČAK

Zbirka *Vrime recesje, gube i batudi* autora Nikše Krpetića, koju sačinjava 69 pjesama napisanih na splitskome govoru, svakako pripada nezanemarlivu djelu hrvatske dijalekatske poezije. Pjesnik u zbirci donosi onaj jezik kojim se on svakodnevno služi. Riječ je o splitskome idiomu koji jest u osnovici čakavski, no prožet je mnogim štokavskim značajkama. Osim duge bliskosti i miješanja s novoštokavskim ikavskim dijalektom, danas su potvrđeni razni utjecaji koji izobličuju čakavsku osnov ovoga govora. U prvome se redu to odnosi na doseljenike iz Dalmatinske zagore i zapadne Hercegovine koji donose svoj idiom, potom na utjecaj standardnoga jezika, medija i škole. Vidljivo je, svakako, da neke čakavske značajke ne podliježu promjenama, no neke su se, ipak, lako izmijenile u korist štokavštine. Zbirka – sa svojim čakavskim i štokavskim jezičnim karakteristikama – vjerno preslikava stanje današnjega splitskoga idioma, pa i susjednih kopnenih čakavskih govora.

LITERATURA

- Botica Bošnjak, Tomislava; Menac-Mihalić Mira, "Vokalizam i akcentuacija govora Lovreča", *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 32, 1, 2007., 25-41
- Čilaš Šimpraga, Ankica, "Ikavski štokavski govori između rijeke Krke i Neretve", Celinić, Anita; Kurtović Budja, Ivana; Čilaš Šimpraga, Ankica; Jozić, Željko, *Prinosi hrvatskoj dijalektnoj fonologiji*, Split – Zagreb, 2010., 159-224
- Gačić, Jasna, "Romanski elementi u splitskom čakavskom govoru", *Čakavska rič*, 1, 1979., 3-54, 107-155
- Gusić, Ivica; Gusić, Filip, *Rječnik govora Dalmatinske zagore i zapadne Hercegovine*, Zagreb, 2004.
- Kurtović, Ivana, "Neka prozodijska obilježja kopnenih čakavskih govora splitskoga područja", *Čakavska rič*, 30, 1-2, 2004., 349-360
- Kurtović Budja, Ivana, "Kopneni čakavski govori u okolici Splita, Šibenika i Zadra", Celinić, Anita; Kurtović Budja, Ivana; Čilaš Šimpraga, Ankica; Jozić, Željko, *Prinosi hrvatskoj dijalektnoj fonologiji*, Split – Zagreb, 2010., 77-157
- Krpetić, Nikša, *Vrime recesje, gube i batudi*, Split, 2013.
- Lisac, Josip, "Dijalekatni rječnici zadarskoga područja", *Dvije strane medalje*, Split, 2012., 75-78
- Lisac, Josip, "Fonologija novoštokavskog ikavskog dijalekta", *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 29, 2003., 173-180.
- Lisac, Josip, "Govori Dalmatinske zagore kao dio novoštokavskog ikavskog dijalekta", *Dvije strane medalje*, Split, 2012., 113-121.
- Lisac, Josip, "Južnočakavski dijalekt i njegov leksik", *Croatica et Slavica Iadertina*, 5, 2010., 79-85
- Lisac, Josip, "Moliškohrvatski govori i novoštokavski ikavski dijalekt", *Dvije strane medalje*, Split, 2012., 122-127

- Lukežić, Iva, "Čakavsko u štokavskome govoru Imotske krajine", *Čakavska rič*, 31, 1-2, 2003., 5-25
- Lukežić, Iva, "Mrkopaljski govor", *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 14, 2008., 293-324
- Lukežić, Iva, *Zajednička povijest hrvatskih narječja, 1. Fonologija*, Zagreb – Rijeka, 2012.
- Menac-Mihalić, Mira; Menac, Antica, *Frazeologija splitskoga govora s rječnicima*, Zagreb, 2011.
- Menac-Mihalić, Mira, "Glagolski oblici u čakavskom narječju i u hrvatskom književnom jeziku", *Filologija*, 17, 1989., 81-109
- Šamija, Branko, Ivan, *Rječnik imotsko-bekijskoga govora*, Zagreb, 2004.
- Vulić, Sanja; Alerić, Marko, "O hrvatskom leksiku na temelju primjera iz čakavskog narječja", *Čakavska rič*, 37, 1-2, 2009., 35-55
- Vulić, Sanja, "Sociolingvistička situacija u gradu Splitu i okolici", *Miasto w kulturze chorwackiej/ Urbano u hrvatskoj kulturi*, Warszawa, 2008., 329-338

CHAKAVIAN AND SHTOKAVIAN: ABOUT LINGUISTIC CHARACTERISTICS OF POETRY OF LOCAL SPEECH OF SPLIT

S u m m a r y

This paper analyses the linguistic characteristics in the poems of Nikša Krpetić, poet of Split. Collection *Vrime recesje, gubi i batudi* is his first collection of poems written on local speech. In article are analysed the characteristics typical for Chakavian dialect, but also Shtokavian characteristics which belong to the present local speech of Split. Current local speech of Split is substantially influenced by neighboring New-Shtokavian ikavian dialect, so in this paper we emphasize compound the permeation of Chakavian and Shtokavian system.

Key words: *Chakavian poetry, local speech of Split, South Chakavian ikavian dialect, New-Shtokavian ikavian dialect, linguistic characteristics*

L'ELEMENTO STOCAVO E L'ELEMENTO CIACAVO:
LINGUAGGIO POETICO DIALETTALE DI SPALATO

R i a s s u n t o

Il tema del presente lavoro è il linguaggio poetico di Nikša Krpetić, poeta spalatino. La raccolta intitolata *Vrime recesje, gube i batudi* è la sua prima raccolta di poesie scritta in dialetto. Vengono analizzate le caratteristiche tipiche per il dialetto ciacavo, e anche quelle che appartengono al dialetto stocavo e che fanno parte dell'idioma odierno di Spalato. La parlata di Spalato subisce una forte influenza del vicino dialettto nuovo-stocavo icavo, e nel presente lavoro vengono trattati i legami tra l'elemento ciacavo e quello stocavo.

Parole chiave: *produzione poetica in dialetto ciacavo, dialetto ciacavo del sud – icavo, dialetto nuovo stocavo icavo, parlata di Spalato, caratteristiche linguistiche*

Podaci o autoru:

Filip Galović, profesor kroatistike, slovakistike i filozofije; doktorand na Poslijediplomskom doktorskom studiju hrvatske kulture na Filozofskom fakultetu u Zagrebu
E-mail: filip.galovic17@gmail.com